

Recenzia

Businský, R., Velebil, J.: Borovice v České republice, Průhonice: Vyzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, 2011, 180 p. ISBN 978-80-85116-90-8

S odstupom 31 rokov od vydania knihy doc. Ing. Františka Benčáta, DrSc. „Atlas rozšírenia cudzokrajných drevín na Slovensku“, v ktorej autor zhrnul výsledky dlhodobej introdukcie širokého sortimentu listnatých a ihličnatých drevín na Slovensku, dostáva sa do rúk odbornej i laickej verejnosti dielo autorov Romana Businského a Jiřího Velebila „Borovice v České republice“ zhrňujúceho výsledky dlhodobého hodnotenia rodu *Pinus* v susedných Čechách. Svetovo uznávaní odborníci zvolili pri inventarizácii týchto drevín taxonomický prístup ich prezentácie podľa dvoch hlavných podrodov, t. j. mäkkých a tvrdých borovic a ich jednotlivých sekcií. Rozsiahla a veľmi vydarená fotografická dokumentácia vtisla dielu pečať nádhernej obrázkovej publikácie. Celkovo je tu prezentovaných 21 druhov mäkkých borovic (podrod *Strobus*) a 30 druhov tvrdých borovic (podrod *Pinus*) reprezentujúcich 7 sekcií rodu *Pinus*. Zoznam je doplnený aj o medzidruhových hybridov mäkkých (9 hybridov) a tvrdých borovic (16 hybridov), ktoré boli zistené na území Českej republiky. Topografiu výskytu jednotlivých taxónov doplnili autori charakteristikou ich ekologických nárokov, spotrebiteľských a kompozičných vlastností ako základného predpokladu využitia týchto drevín pri záhradnej a krajinnej tvorbe. Tento aspekt je v publikácii umocnený farebnými ukázkami jednotlivých druhov borovic na miestach ich výskytu v Čechách, ako aj na ich prirodzených lokalitách, ktoré v rámci početných expedícií navštívili autori knihy. Do uvedeného kontextu zapadajú aj okrajové zmienky autorov o slovenských arborétach v Kysihýbľi, Mlyňanoch, Borovej Hore pri Zvolene a o botanickej záhrade UK v Bratislave. Nájde tu i kvalifikovaný pohľad autorov na taxonomicky komplikovaný komplex druhov *P. mugo* a jeho hybridných foriem s borovicou lesnou vyskytujúcich sa aj u nás na rašeliniskách severnej Oravy. Kľúč k určovaniu druhov borovic v Čechách, uvedený v závere knihy, zaujme odborníkov vydarenými perokresbami výhonkov, šištíc a zrelých šišiek, ako významného doplnku pre rozlíšenie jednotlivých druhov týchto drevín. Pre špecialistov zaoberajúcich sa rodom *Pinus* má neoceniteľnú hodnotu súbor 69 literárnych zdrojov prednostne sa vzťahujúcich k uvedenému rodu. Laikov potešia farebné fotografie borovic spolu s krajinnými zábermi ich výskytu v rôznych častiach sveta.

ANDREJ KORMUŤAK

Recenzia

Coldea Gh. (ed.), *Les associations végétales de Roumanie. Tome 2. Les associations anthropogènes*. Presa Universitară Clujeană, 2012. 482 s. ISBN: 978-973-595-372-0.

Na druhý diel prehľadu rastlinných spoločenstiev Rumunska si musela botanická obec počkať dlhých 15 rokov. Po prvej knihe, v ktorej sa pozornosť sústredila na prirodzené spoločenstvá, sa v tejto autorský kolektív venuje travinno-bylinnej vegetácii ovplyvnenej človekom – lúčnej a pasienkovej, lemovej, nitrofilnej, synantropnej a ruderalnej a taktiež vegetácii slanisk a suchých trávnikov, ktoré v tradičnej, rurálnej krajine bývajú taktiež silne ovplyvnené hospodárením, najmä pasením.

Kniha vyšla práve včas, pretože sa u nás intenzívne pracovalo na finalizácii rukopisu podobného diela – Rastlinné spoločenstvá Slovenska. 5. Travinno-bylinná vegetácia. Naším vedcom to umožnilo zapracovať informácie z tejto knihy a vykonať vzájomné porovnanie chápania variability a distribúcie príbuzných spoločenstiev v celej Karpatskej sústave. Na úrovni najvyšších syntaxónov, tried a radov, je zhoda značná. Samozrejme, halofilné a nitrofilné spoločenstvá na prírodných litoráloch a pieskových dunách (*Cakiletea maritimae*, *Juncetea maritimi*, *Euphorbia paraliae-Ammophiletea*) nebolo s čím porovnávať.

Inou kapitolou sú vnútrozemské halofilne spoločenstvá. V rámci triedy *Thero-Salicornietea* je hierarchicky zaradený aj rad *Crypsidetalia aculeatae*, v našom prehľade chápaný na úrovni triedy. Odlišné je aj hodnotenie radu *Scorzonero-Juncetalia gerardii*, tu ponechaného v triede *Festuco-Puccinellietea*, pre ktorý sme v Západných Karpatoch tiež vyčlenili triedu. Širšie je konštruovaná trieda aj trieda *Koelerio-Corynephoretea*, vrátane radu *Sedo-Scleranthetalia*. Toto všetko je v súlade s najnovším chápaním vyšších syntaxónov v celoeurópskom kontexte. V prípade ďalších tried (*Festuco-Brometea*, *Molinio-Arrhenatheretea*, *Trifolio-Geranietea* a *Calluno-Ulicetea*) je zhoda medzi obsahom jednotiek rumunských a slovenských spoločenstiev vyššia. V recenzovanej knihe sú zaradené aj triedy, ktoré sa u nás publikovali v druhom diele venovanom synantropnej vegetácii (*Artemiesietea vulgaris*, *Bidentetea*, *Epilobietea angustifolii*, *Galio-Urticetea*, *Polygono arenastri-Poetea annuae* a *Stellarietea mediae*). Celkom kniha obsahuje opis 272 asociácií.

Kniha si podržala svoju formálnu štruktúru. Použitie francúzskeho jazyka má svoj pôvod nielen v tradícii zürišsko-montpellierskej školy, ale aj v dlhodobej kultúrnej histórii Rumunska. Opisy dopĺňa 40 synoptických tabuliek so zdrojmi zápisov – majú klasický vzhľad a k tomu zodpovedajúcu výpovednú hodnotu.

Bibliografia obsahuje okolo 650 citácií a knihu uzatvára praktický index mien syntaxónov. Oproti prehľadom vegetačných jednotiek v iných krajinách sa môže dielo javiť ako konzervatívne, avšak v danom momente je to najlepší zdroj informácií o rastlinných spoločenstvách z tohto územia a pre geobotanikov z okolitých krajín nenahraditeľný porovnávaci fytoecologický materiál.

MILAN VALACHOVIČ

Recenzia

Komárek J., 2013: Cyanoprokaryota, 3. Teil/Part 3: Heterocytous Genera. In: Büdel B., Gärtner G., Krienitz, L. & Schagerl, M. (Eds), Süßwasserflora von Mitteleuropa/Freshwater Flora of Central Europe, Springer Spektrum, Berlin, Heidelberg, 19/3: 1-1130. ISBN 978-3-8274-2737-3. Cena 179,98 €.

Keď som pred mnohými rokmi v Krakove blahoželal prof. Jadwige Siemińskiej k úspešnému vydávaniu rozsiahlej knižnej algologickej edície Flora sladkovodna Polski, skromne sa pousmiala a podotkla, že nadpis nezodpovedá obsahu: pretože to nie je ani flóra, ani sladkovodná a ani Poľska. To isté by sme mohli konštatovať o edícii Süßwasserflora von Mitteleuropa, a najmä o dieli Cyanoprokaryota Heterocytous Genera. Tento dlho očakávaný 3. diel v sérii Cyanokaryota nadväzuje na dve predchádzajúce monografie: Chroococales (Komárek & Anagnostidis 1998) a Oscillatoriales (Komárek & Anagnostidis 2005). Obdobne ako v predchádzajúcich dvoch knihách, aj v tejto sa uviedli všetky európske druhy, a petitoom druhy z ostatných svetadielov, a to aj brakické a morské.

Už zo samotného rozsahu knihy vidieť ohromný objem práce, ktorý autor musel zvládnuť. Nejednalo sa pritom iba o jednotnú formálnu úpravu všetkých publikovaných údajov u každého druhu, ale aj o kritické zhodnotenie a posúdenie jeho taxonomickej pozície z hľadiska najnovších genetických štúdií. Uplatňoval sa tu polyfázový (kombinovaný) prístup zahŕňajúci informácie o morfológii (vrátane ultraštruktúry), ekológii a najmä o molekulárnych sekvenciách, ktorým sa venovala prvoradá dôležitosť. Spolu s dvoma predchádzajúcimi monografiami vzniklo tak moderné dielo o taxonómii siníc, ktoré v súčasnej algologickej literatúre nemá obdobu.

Za osobitne cenné treba pokladať nielen zostavenie dôsledne dichotomických určovacích kľúčov na rodovej a druhovej úrovni, ale aj autorove kritické poznámky k rozšíreniu druhov na našej planéte a o ich taxonomickej pozícii. Netreba azda ani zdôrazňovať, že údaje o siniciach Slovenska autor dôsledne spracoval.

Recenzovanú knihu možno iba odporúčať, nakoľko od vydania Geitlerovej monografie Schizomycetes (1930–1932) nič obdobného nevyšlo a zrejme dlho ani nevyjde. Končím slovami samotného autora, ktorý mi v odpovedi na moju gratuláciu napísal:

„Jsem si vědom, že za měsíc by to bylo třeba zase doplňovat. Doufám ale, že to snad bude na nějakou dobu užitečné“. Ďakujeme Ti, Jirko, za toto prelomové dielo o súčasnej taxonómii nostokálnych siníc!

FRANTIŠEK HINDÁK

Recenzie

Borhidi A., Kevey B., Lendvai G.: *Plant communities of Hungary*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2012, 544 s. ISBN: 978-963-05-9278-9.

Minulý rok sa na knižných pulkoch objavila táto zaujímavá kniha v anglickom jazyku, ktorú bolo možné doteraz študovať iba v maďarčine. Pod názvom Magyarországi növénytársulások vyšla prvý krát v roku 2003 (on-line 2005) a druhé vydanie v roku 2007.

Úvodná kapitola prináša zaujímavý historický prehľad vývoja vegetačných vied v Maďarsku, ktorý sa uberal trochu odlišným smerom, než napríklad u nás. Namiesto priamej akceptácie princípov zuriško-montpelierejskej školy sa zakladateľ fytoecológie v Maďarsku, prof. Reszö Soó, vydal vlastnou cestou a váhou svojej renesančnej osobnosti ovplyvnil celé generácie nasledovníkov. A výrazných vedcov spomedzi nich je celý rad, spomeňme aspoň ľudí ako Pál Juhász-Nagy, János Podani, Sándor Bartha a niekoľko ďalších.

Kapitola venovaná metodike prezrádza niektoré princípy, ktoré autori, v danom prípade najmä prof. Attila Borhidi, vo fytoecológii rešpektujú viac a ktoré menej. Pozoruhodná je aj kritika používania čisto štatistických postupov numerickej klasifikácie, problémy prameniace z porovnávania starších a nových dát, zbieraných na odlišných princípoch výberu a v iných časových a priestorových súvislostiach a pod. Praktickou informáciou je krátky fyto geografický prehľad s podrobným rozdelením floristicko-fyto geografických jednotiek na území Maďarska, doplnených mapkou č. 9. Z nej je zrejme pomerne značná nadväznosť na Futákovu fyto geografické členenie Slovenska, hoci tento autor sa v knihe necituje. Iba Slanské vrchy zaradované u nás do obvodu predkarpatskej flóry a Zemplínske vrchy (u nás v rámci obvodu Eupanicum) sú v Maďarsku poňaté v rámci obvodu Matricum, čo je možno aj správnejšie.

Vlastný prehľad jednotiek je na 400 stranách rozdelený do skupín vodnej vegetácie, močiarnnej vegetácie, vegetácie slanísk, vegetácie skál a skalných stepí, ruderálnej vegetácie a nakoniec vegetácie lesov a krovín. Na zadnej obálke knihy sa uvádza, že celkovo kniha obsahuje opisy 551 rastlinných spoločenstiev. Toto číslo zatiaľ nemôžeme porovnať so situáciou u nás, pretože konečné číslo spoznáme až po ukončení projektu na Slovensku v najbližších rokoch, ale v niektorých skupinách je variabilita vegetácie v Maďarsku určite bohatšia – panónska slanisková vegetácia (37 asociácií) je zrejme najmarkantnejším príkladom.

Rozoberať podrobne obsah jednotlivých spoločenstiev je nad rámec krátkej recenzie. Z hľadiska koncepcie vyšších syntaxónov upúta pozornosť hlavne úplná absencia spoločenstiev montánnych vápencových sutín (rad *Stipetalia calamagrostis*), opätovné zaradenie teplomilných lemov ako samostatného radu v rámci triedy *Festuco-Brometea* (v maďarskom vydaní ako trieda *Trifolio-Geranietea*), alebo zaradenie ruderálnych porastov jedinej asociácie na bývalých ryžoviskách do triedy *Oryzetea sativae*. Klasifikácia „podozrivých“ lesov s výsadbami jedle a smrek a v nadmorskej výške ca 300 m v rámci boreálnych ihličnatých lesov triedy *Vaccinio-Piceetea* je už silná káva. Na druhej strane je pozoruhodné, že doteraz nikto neopísal žiadnu asociáciu z nekonečných agátových lesíkov s dominanciou *Asclepias syriaca* v podrade.

Najväčším nedostatkom knihy je, že čitateľ sa musí uspokojiť s faktickou deskripciou jednotiek – takmer úplne chýba synonymika, charakteristické, diferenciálne a konštantné druhy nahrádzajú vágne pojmy ako typické, nápadné a inak označované druhy. No najviac chýbajú tabuľky, teda to, v čom sa fytoecológ zorientuje lepšie ako v samotnom opise.

Z vyše tisíciky citovaných prác je drvivá väčšina prác maďarských geobotanikov, najmä veličín ako napr. Gy. Bodrogeközy, A. Borhidí, G. Fekete, M. Kovács, P. Jakucs, T. Simon, B. Zólyomi a najcitovanejším autorom stále zostáva R. Soó. Práce autorov z okolitých krajín sú menej zastúpené, zväčša ide len o prehľadové syntézy a skôr staršie než novšie publikácie. Navyše treba konštatovať, že literatúra je nedôsledne spracovaná a nekompletná.

Napriek všetkému je kniha dôležitým zdrojom informácií pre všetkých fytoecológov pracujúcich v stredo európskom priestore.

MILAN VALACHOVIČ

Hofmann, G., Werum, M. & Lange-Bertalot, H.: Diatomeen im Süßwasser - Benthos von Mitteleuropa. Bestimmungsfloren Kieselalgen für die ökologische Praxis. Über 700 der häufigsten Arten und ihre Ökologie. 2. korrigierte Aufl. 2013. 352 Fig. auf 133 Tafeln. 908 S. cena tvrdej väzby: 129 €

V minulom roku vyšlo druhé, opravené vydanie knihy nemeckých autorov pod taktovkou editora, známeho diatomológa Lange-Bertalota. Prvé vydanie sa rýchlo rozchytalo, keďže dielo ponúka pomoc pri určovaní najčastejšie sa vyskytujúcich rozsievok v sladkých vodách a v bentose vôd Strednej Európy. Publikácia v nemeckom jazyku je v podstate určovacím kľúčom s najnovšou nomenklatúrou a systematickým zaradením penátnych rozsievok (okrem pár zástupcov rodu *Melosira* nie sú spracované žiadne centrické rozsievky). Čitateľ aj s minimálnymi znalosťami o rozsievkach sa nechá viesť od fotografických zobrazení najdôležitejších znakov štruktúr schránok cez terminologický slovník a určovací kľúč k jednotlivým opisom 707 taxónov. Za opisom nasleduje krátky komentár k výskytu a ekológii daného taxónu, nechýba ani odsek s upozornením na podobné taxóny. Fotografie zo svetelného mikroskopu výbornej kvality sú zoradené na 133 tabuliach na kriedovom papieri a zachytávajú časť variability schránok rozsievok.

Rozsiahlu knihu ocenia predovšetkým pracovníci v aplikovanej hydrobiológii, ktorí sú zapojení do riešenia Rámcovej smernice EÚ (Water Framework Directive). Rozsievky predstavujú totiž jednu z najväčších skupín rias využívaných na hodnotenie biologickej akosti vody. Kapitola „K výskytu taxónov v nemeckých vodstvách“, ktorá je súhrnom spracovania približne 11 tisíc vzoriek tečúcich a stojatých vôd, je z tohto dôvodu veľmi cenná a osloví napriek zameraniu sa na Nemecko aj hydrobiológov, botanikov a biológov z iných krajín Strednej Európy. Index na konci knihy obsahuje 1589 taxónov, mien a synonym a je poslednou pomocnou kapitolou pre každého, kto sa rozhodne pre túto špecializovanú literatúru.

ALICA HINDÁKOVÁ